

تولد اهریمن

حوالہ پیدائش دولت اسلامی عراق و شام

عبداللہ بن عطاء

مترجم: فاروق نجم الدین

۱۳۹۵

سرشناسه: عطوان، عبدالباری Atwan, Abdel Bari

عنوان قراردادی: الدولة الإسلامية: الجذور التوحش، المستقبل، فارسی

عنوان و نام پدیدآور: تولد اهریمن: عوامل پیدایش دولت اسلامی عراق و شام / نویسنده: عبدالباری عطوان؛ مترجم: فاروق نجم‌الدین

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: سی و پنج، ۳۲۷ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۶-۱۹۸-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: تروریسم — عراق

موضوع: داعش (Organization) IS

موضوع: Terrorism — Iraq

موضوع: تروریسم — جنبه‌های مذهبی — اسلام — Terrorism — religious aspects — Islam

موضوع: رادیکالیسم — کشورهای عربی — تاریخ — قرن ۲۱م.

موضوع: 21st century — History — Radicalism — Arab countries

موضوع: بنیادگرایی اسلامی — جنبه‌های سیاسی — تاریخ — قرن ۲۱م.

موضوع: 21st century — History — Political aspects — Islamic fundamentalism

شناسه افزوده: نجم‌الدین، فاروق، ۱۳۳۶ - مترجم

شناسه افزوده: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

شناسه افزوده: Elmi - Farhangi Publishing Co.

رده‌بندی کنگره: HV ۶۴۳۳/۶۴۲۹۱۳۹۵

رده‌بندی دیویی: ۳۶۳/۳۲۵۰۹۵۶۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۷۵۱۰۲

تولد اهریمن

عوامل پیدایش دولت اسلامی عراق و شام

نویسنده: عبدالباری عطوان

مترجم: فاروق نجم‌الدین

چاپ نخست: ۱۳۹۵

سمار: ۱۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آما: سازی: انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه

حق چاپ محفوظ است.

انتشارات
علمی و فرهنگی

اداره مرکزی و مرکز پخش: خیابان نلسون ماندلا (آفریقا)، چهارراه حقانی (کوی کربلا)، کرج

کمان، پلاک ۲۵؛ کدپستی: ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۳؛ صندوق پستی: ۹۶۴۷ - ۱۵۸۷۵؛ تلفن (آفریقا):

۸۸۶۷۷۵۴۴ - ۷۰ - ۸۸۷۷۴۵۶۹؛ فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲؛ تلفن مرکز پخش: ۲۹ - ۸۸۶۶۵۷۲۸؛ تلفکس: ۸۸۶۷۷۵۴۴

آدرس اینترنتی: www.elmifarhangi.ir info@elmifarhangi.ir

www.ketabgostar.com info@ketabgostar.com

فروشگاه یک: خیابان انقلاب، روبه‌روی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۱۶ - ۶۶۹۶۳۸۱۵ و ۶۶۴۰۰۷۸۶

فروشگاه دو: میدان هفت‌تیر، خیابان کریمخان زند، بین قائم مقام قزاقی و خردمند، پلاک ۱۳؛

تلفن: ۷ - ۸۸۴۴۳۸۰۶

فروشگاه سه: بزرگراه شهید حقانی، بعد از ایستگاه مترو حقانی، خروجی کتابخانه ملی، کتابخانه ملی

(نمایشگاه و فروشگاه دائمی کتاب)

فروشگاه چهار: خیابان کارگر شمالی، روبه‌روی پارک لاله، نبش کوچه ستاره، نمایشگاه و فروشگاه

محصولات فرهنگی سازمان تأمین اجتماعی، پلاک ۱

فهرست مطالب

یادداشتی از مترجم.....	نه
مقدمه‌ای گریزناپذیر.....	پانزده
تأسیس «دولت» و گسترش آن.....	هفده
جایگزینی برای بهار عربی.....	نوزده
صدام حسین نخستین بذر را کاشت.....	بیست و سه
نسلی متفاوت.....	بیست و پنج
ریشه‌های خشونت وحشیانه.....	بیست و هشت
شخصیتی غیرعادی.....	سی
آیا ابوبکر البغدادی اخوانی بود؟.....	سی و دو

فصل نخست: ساختار تشکیلات «دولت اسلامی» و دولتمردانش.....	۱
تعریف «دولت».....	۲
خلافت و منشأ آن.....	۴
«دولت اسلامی» چگونه اداره می‌شود؟.....	۶
بازتاب‌های سیاسی حاکمیت داعش.....	۱۰
دخالت نظامی ائتلاف.....	۱۳
ثروتمندترین تشکیلات «تروریستی» تاریخ.....	۱۷

۲۳	روزشمار پیدایش «دولت اسلامی»
۳۳	برپایی مجدد خلافت
۳۷	منابع فصل
۳۹	فصل دوم: ابوبکر البغدادی
۴۵	به سوی بنیادگرایی
۴۹	رهبری قاطعانه
۵۱	قبولیت
۵۵	فصل سوم: پیش‌زمینه‌های عراقی
۶۲	رکاب شخصیت‌ها
۶۴	نشعار جبهة النصره
۷۱	اسامه بن لادن
۷۳	موج جذبات اطاعتی و خشونت
۷۸	انقلاب‌های بهار عربی
۸۲	ورود پیکارجویان به عراق
۸۷	آغاز عملیات نظامی
۹۸	ناکامی‌های المالکی و خیزش‌های «دولت اسلامی»
۱۲۱	فصل چهارم: «دولت اسلامی» در سوریه - پیش‌زمینه‌ها
۱۲۲	سیاست و دین در سوریه
۱۲۷	«رادیکالیسم اسلامی» در سوریه - تاریخ معاصر
۱۳۳	روابط خارجی سوریه
۱۳۸	معارضان سوریه
۱۴۴	از انقلاب تا جنگ داخلی
۱۴۸	واکنش‌های بین‌المللی
۱۶۱	فصل پنجم: ماهیت قدرت: وهابیت، عربستان، امریکا و «دولت اسلامی»
۱۶۲	وهابیت چیست
۱۶۶	رابطه آل سعود و وهابیت
۱۷۳	پیوندی ناهمگون، سعودی و امریکا: بستری واحد
۱۸۲	تبلیغ مذهبی - گسترش وهابیت

۱۸۴	ترغیب و تأمین مالی «جهاد»
۱۹۲	کنترل رسانه
۱۹۷	سخن پایانی
۱۹۹	منابع فصل
۲۰۱	فصل ششم: راهبرد «ایجاد وحشت»
۲۰۲	تاریخ و خشونت افراطی
۲۱۱	تئوریه وحشت
۲۱۸	تئوریه های شرعی
۲۲۴	سلاح آس و فرسایش
۲۲۹	نتیجه گیری
۲۳۱	فصل هفتم: پیکارجویان فرامیتی
۲۳۴	شبکه ای که به تدریج شکاف گرفت
۲۳۹	مشارکت تونس ها، لیبی ها و مراکش ها
۲۴۴	دفتر ویژه «جهادی ها»
۲۴۷	مکانیسم های جذب پیکارجویان فرامیتی
۲۵۷	فصل هشتم: «دولت اسلامی» و «القاعده»
۲۵۷	تشکیلات برادر - رو در روی هم
۲۶۱	ابومصعب الزرقاوی
۲۷۳	فصل نهم: تبلیغات وحشت، روش ها و اهداف
۲۸۱	سازماندهی داوطلبان از کشورهای غربی
۲۸۱	بازندگان نبرد تبلیغاتی
۲۸۴	بغداد در کانون
۲۸۷	فصل دهم: غرب و جهان اسلام
۲۸۸	پشتیبانی از خلافت
۲۹۱	امنیت نفت در سیاست خارجی غرب
۲۹۳	کمونیسم: دشمن شماره یک
۲۹۹	چالش غرب: افراطی گری چیست؟

۳۰۸	 منابع فصل
۳۰۹	 فصل یازدهم: آینده «دولت اسلامی»
۳۱۴	 تنگنای ترک‌ها
۳۱۶	 «الصحوه»: راهکاری برای سوریه؟
۳۲۰	 چالش‌های آینده
۳۲۲	 داعش و موضوع فلسطین

یادداشتی از مترجم

وقوع یک جنگ جدید در خاورمیانه عربی انگار به یک عادت تبدیل شده است. این منطقه دوباره زیر سایه سنگین جنگی قرار گرفته که از همیشه خونبارتر و قسوت‌آمیزتر است. این بار پای باورها نیز به میان آمده است. بازیگران این جنگ هم فقط ژنرال‌ها نیستند و تنها صحبت از دست به دست شدن قدرت سیاسی در میان نیست. این جنگ ژرف‌ترین لایه‌های اجتماعی را نیز فراگرفته است. یکی از تفاوت‌های بنیادین این جنگ با نمونه‌های پیشین این است که صف آرایی نیروها در آن ابعادی بسیار فراتر از مرزها پیدا کرده است. کشش‌های پیشین این منطقه هیچ‌گاه شاهد حضور چنین تعداد انبوهی از داه‌اللبان آزاد نبود که خود را از اقصی نقاط دنیا برای شرکت در یک جهاد صحنه نبرد برسانند. شاید بتوان موضوع را با مقایسه چند مثال تاریخی روشن‌تر ساخت. مبارزه فلسطینیان علیه اسرائیل نمونه‌ای قابل مطالعه از دوران تاریخ معاصر منطقه به شمار می‌رود. مشارکت داوطلبان آزاد برای مبارزه (البته بدون احتساب ارتش‌های نظامی در مأموریت‌های رسمی) در کنار فلسطینیان، به رغم اهمیت محوری موضوع فلسطین، بسیار اندک و کم‌شمار بود، به گونه‌ای که تعداد داوطلبان در اوج

مبارزه در جنگ شش روزه سال ۱۹۶۷، از صد نفر هم تجاوز نمی کرد. دیری نمی گذرد که جنگی دیگر در لبنان درمی گیرد، جنگی خونین میان مسلمانان و مسیحیان این کشور. به رغم بار عقیدتی این جنگ و با وجود مداخلات مستقیم یا غیرمستقیم قدرت های منطقه در آن، داوطلبان خارجی، مگر در موارد انفرادی، در این جنگ تقریباً حضور نداشتند.

برخلاف دو نمونه فوق و در وضعیت فعلی هر جایی از جهان عرب (و جهان اسلام) که بحرانی پدید آمده یا خلأ قدرتی حاصل شده، پای پیکارجویان و جماعت های «جهادی» نیز به آنجا کشیده شده است. این امر از اواخر دهه هشتاد در افغانستان آغاز شد و تا کنون نیز به سایر صحنه های خود ادامه داده است. ابتدا در بوسنی، الجزایر، چچن و سوریه و عراق، سوریه، لیبی، مالی، نیجریه، یمن و... به اوج خود رسیده است. آنچه آنکه مانع با رویدادی زود گذر که با پدیده و روندی اجتماعی در پیوسته هستیم که به تدریج و طی ده ها سال شکل گرفته و اکنون در مرکز سست جهانی نقش آفرینی می کند. چنین پدیده ای به تفسیری بسیار عمیق تر از تفسیرهای سیاسی رایج نیاز دارد. این کتاب سعی کرده است روند تاریخی شکل گیری جماعت های «جهادی» را از آغاز تا کنون بررسی و دلایل نقش آفرینی آنها را در درون همین جوامع جست و جو کند. نویسندگان با اشراف کاملی که به منابع گروه های «جهادی» دارد، تفاوت های موجود میان تشکیلات «دولت اسلامی» در عراق و سوریه با تشکیلات انقواءه ایشان می دهد. او به ویژه به این تفاوت اشاره می کند که تشکیلات القاعده مواره به عنوان میهمان در کشورهای فعالیت کرده است که هزاران کیلومتر از محیط بومی خود فاصله داشته اند، حال آنکه «دولت اسلامی» در محیط طبیعی خود شکل گرفته است. از این رو نویسنده نتیجه می گیرد که نفس تشکیل این دولت، روند فعالیت جماعت های «جهادی» را به سمت و سویی متفاوت سوق داده است. نویسنده سعی کرده است اهداف و رویکردهای تشکیلات «دولت اسلامی» و سایر تشکیلات «جهادی» را با استناد به متون تئوریک بررسی کند که از برجسته ترین نظریه پردازان

این جریان فکری به جا مانده است. او در این زمینه خوانندگان کتاب را با آرا و عقاید شیخ محمد المقدسی، محمد ابراهیم مکاوی و خصوصاً ابوبکر ناجی و رساله او تحت عنوان مدیریت وحشت آشنا می‌سازد.

نویسنده با بهره‌گیری از منابع دست‌اولی که در اختیار دارد توانسته جوانبی پنهان از شخصیت خلیفه خودخوانده تشکیلات «دولت اسلامی» را روشن کند. او در جای جای کتاب به نقل قول از دست‌اندرکارانی سخن می‌گوید که شخصاً با آن‌ها دیدار کرده است. یکی از آن‌ها شخصی از یاران نزدیک البغدادی بوده و دیگری فردی است که چهار سال در بغداد در یک زندان به سر برده است. نویسنده قبلاً نیز (سال ۱۹۹۶) در ملاقات مفصلی در کوه‌های تورابورا در افغانستان انجام داده که حاصل آن کتابی به نام تاریخ اسرار آمیز القاعده بوده است.

نویسنده همچنین در خصوص شیوه‌های تبلیغ و روش‌های پیچیده تشکیلات «دولت اسلامی» در استفاده از شبکه‌های اینترنتی و به ویژه شبکه‌های اجتماعی، به تفصیل سخن گفته است.

عبد الباری عطوان نویسنده کتاب خود یک روزنامه‌نگار پر تجربه فلسطینی است که سال‌ها با روزنامه الشرق الاوسط در لندن فعالیت مطبوعاتی داشته است. او بعد از در روزنامه به نام‌های القدس العربی و رأی اليوم منتشر ساخته و سردبیری آن را به عهده داشت. او بارها و بارها در میزگردهایی که از سوی شبکه‌های خبری و ماهواره‌ای عرب‌زبان و انگلیسی‌زبان تشکیل می‌شود، به عنوان دانش‌مفسر جماعت‌های «جهادی» شرکت کرده و به نقد و تحلیل پرداخته است. علاوه بر کتاب تاریخ اسرار آمیز القاعده، دو اثر دیگر به زبان عربی از همین نویسنده با عنوان مفهومی از واژه‌ها و القاعده، پس از بن لادن منتشر شده است.

کتاب در زمانی نگارش یافته که تشکیلات داعش بیشترین گسترش را در خاک عراق و سوریه داشته است. اکنون بیش از یک سال از زمان نگارش و انتشار کتاب به زبان عربی می‌گذرد و برخی از موقعیت‌های درج شده در کتاب فعلاً مصداقی ندارد. سعی شده است که در تک‌تک

موارد توضیحاتی در این خصوص از سوی مترجم ارائه شود. شرایط در مجموع به سمتی می‌رود که جغرافیای منطقه تحت تصرف این تشکیلات به طور بنیادین دگرگون شود. طبق آخرین خبرها نبرد بزرگ آزادسازی شهر موصل با مشارکت نیروهای دولتی عراق، نیروهای پیشمرگ کرد، نیروهای متشکل عشایر سنی و همچنین نیروی مردمی «الحشد الشعبی»، آغاز شده و اینک حلقه محاصره این شهر بزرگ تنگ تر شده است.

پیش از این و طی یک سال گذشته نیروهای دولتی عراق توانسته بودند تمامی شهرهای مهم نظیر تکریت، دیاله، رمادی، فلوجه و... را از تصرف این تشکیلات خارج سازند. در جبهه سوریه نیز تغییراتی در صحنه سازی و نظامی روی داده است. طبیعی است که روند تغییر، در آیدام پس از انتشار متن فارسی نیز ادامه یابد. چنین تغییراتی اما این پرسش را به ذهن متبادر می‌سازد که آیا پیروزی‌های نظامی رami توان به عنوان پایان حضور تشکیلات «دولت اسلامی» و دیگر تشکیلات تندرو در دو کشور عراق و سوریه دانست؟ آیا نیروهای کنشگر سیاسی خواهند توانست رهایی برای ترسیم شکاف‌های اجتماعی موجود بیابند که زمینه فعالیت چنین تشکیلاتی را بخشکاند؟ رویدادهای کشور افغانستان به ما می‌آموزد که حتی با وجود گذشت بیش از ۱۵ سال از برپایی نظام سیاسی جدید، هنوز هم از فعالیت تشکیلات جهادی به عنوان مهم‌ترین چالش این کشور یاد می‌شود. از این رو مادام که بستر اجتماعی تغییر نیابد، خام‌اندیشی است که تصور کنیم رویکردهای نظامی و امنیتی و حتی تبلیغات صرف بتواند به چالش‌هایی پایان دهد.

در پایان یادآوری این نکته شاید لازم باشد که دیدگاه نویسنده قاعدتاً نمی‌تواند در همه موارد مورد قبول واقع شود و اجتناب مترجم از موضع‌گیری در موارد فوق نشانه تأیید آن‌ها نیست. به عنوان مثال نویسنده کتاب با طرح بحث حقوقی کوتاهی در خصوص مفهوم دولت و به صرف اینکه تشکیلات «دولت اسلامی» توانسته چندین شهر را در عراق و سوریه برای این مدت تحت حاکمیت خود درآورد، این

حاکمیت را از نظر حقوق بین المللی، یک «دولت» تلقی کرده است؛ دولتی درست هم پای دیگر دولت‌ها. به نظر می‌رسد که نویسنده حتی لازم ندانسته چند صباحی منتظر بماند تا معلوم شود که آیا این «دولت» مستعجل در برابر تندباد حوادث، استقرار لازم را به دست خواهد آورد یا خیر.

به هر حال نقد نقطه نظرات ارائه شده توسط نویسنده مجال دیگری ندارد. بیشتر پانویس‌های مترجم اما به بررسی یا تصحیح اطلاعات موجود استناد نویسنده و نه مناقشه دیدگاه‌های او پرداخته است.

فاروق نجم‌الدین
آبان ۱۳۹۵